

ביאורים

בדורות האחרונים התגברה מאוד השאיפה להבין את סיבתו ומטרתו של כל דבר שאותו אמורים לבצע. בני האדם נוטים לעשות דבר דווקא אם הם מבינים מדוע הם מתבקשים לבצעו, ורק אם הם מזדהים עם סיבותיו.

כשהדבר מגיע לעולם קיום המצוות, ישנן מצוות שקל מאוד להבין את סיבתן ומטרתן, לפחות ברובד מסוים. ממילא קל יותר להזדהות עמן ולרצות לקיימן. אולם ישנן מצוות שקשה להבין בשכלנו האנושי את סיבתן, או את הפרטים שלהן.

רבי יוסף אלבו עוסק כאן בשלושה סוגים שונים של מצוות. הסוג הראשון הוא ה'משפטים'. אלה הם מצוות שעסוקות במשפטים שבין אדם לרעהו. בסוג זה חשוב להטמיע בפועל את המשפטים ואת קיומם בין בני האדם. הסוג השני, ה'עדות', הן מצוות המובנות בשכל האנושי. מצוות אלה הן מצוות שלאדם קל יותר לשמוח בהן, שהרי האדם שמח במציאות שהוא שלם עמה ומזדהה עמה. במצוות אלה יהיה הקיום השלם שלהן כאשר האדם יקיים אותן מתוך שמחה. הסוג השלישי, ה'חוקים', הוא סוג של מצוות שהאדם אינו מבין בשכלו את טעמן. במצוות אלו, גם אם האדם מקיימן כהלכתן, קשה לו יותר לשמוח בהן ולהזדהות עמן. לכן השמחה בהן תהיה בעיקר בעצם קיום רצון הבורא, וממילא בשכר שזוכה לו מי שנאמן לבורא ולציוויו. השכר שעליו מדבר רבי יוסף אלבו כאן אינו סתם 'פרס' שמקבל מי שעשה את רצון המלך, אלא מדרגה רוחנית שזוכה לה מי שמקיימן מכוח קיום רצון הבורא. אולם ודאי שככל שהאדם זוכה להבין ולהפנים את עניינן של המצוות, הוא מתחבר יותר אל מעלתן הרוחנית הגדולה. לכן ב'עדות', המובנות לאדם, הוא שמח בהן יותר ומקיימן מתוך הזדהות ושלמות נפשית. עליהן אמר דוד שהוא שש עליהן כעל כל הון.

הרחבות

• המצוות - מוסריות או צו אלוהי

השְׂמִיחָה בְּחֻקִּים, שְׂאִינָם מִצְדֵּי עֲצָמָם אֵלָא מִצְדֵּי שְׂהֵם "אמרתך", אֲנִי שְׂמַח בְּקִיּוּמָם. האם אנו צריכים לשמור על צווי התורה מתוך חיבור והזדהות עמן, או שמא קיומן מדגיש את ההתמסרות שלנו לקב"ה, דווקא על רקע הניגוד לרצוננו?

הרמב"ם מתמודד עם שאלה זו, ומחלק בין שני סוגי מצוות: "הדברים המפורסמים אצל בני האדם כולם שהם רעות, כשפיכות דמים, וגניבה... הנפש אשר תתאוה לדבר מהם ותשתוקק אליו - היא נפש חסירה, וכי הנפש המעולה לא תתאוה לדבר מאלה הרעות כלל, ולא תצטער בהימנעה מהן.

אבל הדברים אשר אמרו החכמים שהמושל בנפשו מהם יותר טוב ושכרו יותר גדול - הן המצוות השמיעיות (שאינן מחויבות מצד המוסר האנושי), וזה נכון, כי אלמלא התורה לא היו רעות כלל, ולפיכך אמרו שצריך האדם להניח נפשו על אהבתם, ולא ישים מונעו מהם אלא התורה" [שמונה פרקים 1].

לעומתו, רבי יעקב צבי מקלנבורג כתב: "וכבר הוסכם מגדולי המחברים שהעובד בדרך הישר (מתוך הזדהות) הוא מעולה מן העובד בדרך הכובש (את יצרו), דלא כדעת הרמב"ם... שמחלק בין החוקים למפורסמות. והזוכה למדרגה זו נקרא חי באמת, כי כל כוחות נפשו משתדלים להשגת החיים הנצחיים. וגם כוח אחד מכל כוחות הנפשיות לא נעדר מלהשתלם באמצעיים המביאים אל הנצחיות" [הכתב והקבלה, בראשית מז, ט].

פירוש דברי דוד בתהילים

וְכֵן הַשְׂמִיחָה תִּתֵּן שְׂלֹמוֹת וְקִיּוּם אֶל הַדָּבָר - אָמַר דָּוִד [תהלים קיט, קיא]: "נִחַלְתִּי עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי-שָׁשׂוֹן לְבִי הָיָה". רְצָה לֹמַר: כִּי לִפִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִחַלְתָּ לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים, לְמִשְׁפָּטִים וְעֲדוּת וְחֻקִּים; וְעַל הַמִּשְׁפָּטִים אָמַר [שם, קו]: "נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךָ", לְהוֹרוֹת כִּי הַמִּשְׁפָּטִים, שְׂלֹמוֹתָם הוּא מִצְד-הַיּוֹתֵם דְּבָרִים נִמְצָאִים בְּפִעַל, וְעַל-כֵּן אָמַר בָּהֶם: "וְאֶקְיָמָה" - אָמַר עֵתָה כִּי הַעֲדוּת, שֶׁהֵם הַדְּעוּת וְהַדְּבָרִים שֶׁבָּאוּ בַתּוֹרָה מִסְכִּימִים לְמִשְׁכָּל^ו או לְמַרְגֵּשׁ, לִפִּי שֶׁהַשְׂכָּל מְקַבֵּל אוֹתָם בְּשִׂמְחָה, וְהַשְׂמִיחָה הִיא סִבַּת קִיּוּמָם בְּנֶפֶשׁ. וְעַל-כֵּן אָמַר: "נִחַלְתִּי עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם" וְגו'.

אָבָל הַחֻקִּים, שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁבָּאוּ בַתּוֹרָה שְׂאִין הַשְׂכָּל מִסְכִּים בָּהֶם, כְּאִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת כְּלָאִים וְזוּלָתָם^ו, מִמָּה שְׂאִין לָהֶם טַעַם יְדוּעָה - בְּעֵבֹר שְׂאִין הַשְׂכָּל מְקַבְּלָם בְּשִׂמְחָה, וְצָרִיף לְהַכְנִיעַ הַשְׂכָּל כְּדֵי שִׂיִּסְפִּים בְּעֵשִׂיתָם בְּשִׂמְחָה, עַל-כֵּן אָמַר [שם, קיב]: "נְטִייתִי לְבִי לְעֵשׂוֹת חֻקֶיךָ, לְעוֹלָם עֵקֶב"; כְּלוֹמַר: הִטִּיתִי וְהִקְרַחְתִּי שְׂכָלִי בְעַל-פְּרָחוֹ לְעֵשׂוֹתָם. וְזֶה, מִצְד-תִּקְוַת הַשְׂכָּר הַנִּצְחִי הַמְקַנָּה בְּעֵשִׂיתָם - וְזֶהוּ "לְעוֹלָם עֵקֶב". וּמִצְד-הַשְׂכָּר יִשְׂמַח בָּהֶם, וּמִצְד-הַשְׂמִיחָה יִמְשַׁךְ הַקִּיּוּם אֶל הַנֶּפֶשׁ בָּהֶם. וְעַל-זֶה הָיָה דָּוִד מְשַׁבַּח עֲצָמוֹ וְאוֹמַר [שם, קסב]: "שֵׁשׁ אֲנִכִּי עַל-אֲמַרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שְׂלָל רֵב" - כְּלוֹמַר: כִּי הַשְׂמִיחָה בְּחֻקִּים, שְׂאִינָם מִצְד-עֲצָמָם^ו אֵלָא מִצְד-שֶׂהֶם "אֲמַרְתְּךָ^ו", אֲנִי שְׂמַח בְּקִיּוּמָם שֶׁמְחָה גְדוֹלָה כְּמוֹצֵא שְׂלָל רֵב. אָבָל, כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְׂמִיחָה אֲשֶׁר בְּחֻקִּים, שֶׁהִיא מִצְד-הַשְׂכָּר הַמְקַנָּה בְּלִבָּד, וּבֵין הַשְׂמִיחָה שֶׁאֲדָם מְשִׁיג בְּעֲדוּת, שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁהַשְׂכָּל מִסְכִּים בָּהֶם - אָמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר [שם, יד]: "בְּדָרְךָ עֲדוּתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כַּעַל כָּל-הוֹן", כְּלוֹמַר: שֶׁמְחָה בְּלִתִּי-בְעֵלֶת-תִּקְלִית^ו. כִּי לְשׁוֹן "כָּל-הוֹן" יְכַלֵּל כָּל מִמּוֹן שֶׁבְּעוֹלָם, שְׂאִי-אֶפְשָׁר שִׁשְׁעָר יוֹתֵר מִמּוֹנוֹ.

מִסְכִּימִים לְמִשְׁכָּל - מִתְאִימִים לְהַבְנֵת הַשְׂכָּל. וְזוּלָתָם - מִצְדוֹת נוֹסְפוֹת. מִצְדֵּי עֲצָמָם - מִצְד הַהֲבֵנָה הַשְׂכִּלִית בְּתוֹעֵלָתָם. אֲמַרְתְּךָ - צִוּי וְחוֹק אֱלֹהִי. בְּלִתִּי בְעֵלֶת תִּקְלִית - שְׂמִיחָה לְלֵא קִץ.

